

Н. М. Дзьомба

кандидат наук із соціальних комунікацій
доцент кафедри журналістики та засобів масової комунікації
e-mail: dznatalia@ukr.net, ORCID: 0000-0002-7986-2396
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Князя Романа, 3, м. Львів, Україна, 79000

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В ЗМІ ЯК ПРОБЛЕМА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ

Мета дослідження – окреслити алгоритм(-и) висвітлення в ЗМІ теми сексуального насильства над дітьми, прописаний(-и) у тих чи інших документах із журналістської етики; а також встановити рівень психологічної та правової коректності цих моральних імперативів. Завданнями, відповідно, є аналіз кодексів журналістської етики на предмет регулювання діяльності журналістів при висвітленні теми сексуального насильства над неповнолітніми, порівняння положень відповідних документів, врешті проведення правової та психологічної верифікації етичних рекомендацій.

Методологія дослідження. Наукова робота здійснювалася головно за застосування контент-аналізу як спеціального наукового методу дослідження в галузі соціальних комунікацій, а також низки загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, індукції, абстрагування.

Результати. Увагу сконцентровано на проблемі морального висвітлення в засобах масової інформації теми сексуального насильства над дітьми. Для її розв'язання міжнародні, зарубіжні та українські документи із журналістської етики проаналізовано на предмет наявності та змісту положень про роботу журналістів над темами, що стосуються дітей загалом і сексуальних злочинів щодо них зокрема. Визначено найбільш проблемні моменти, з якими стикаються кореспонденти, висвітлюючи відповідну проблему в новинах чи репортажах. Розкрито етичний механізм морального поведіння журналіста в таких ситуаціях.

На основі низки вивчених документів із журналістської етики окреслено цілісний алгоритм морального повідомлення в ЗМІ про сексуальне насильство над дітьми. Звернено увагу на малоінформативні місця-лакуни в його структурі.

Проблему сексуальних злочинів щодо дітей подано як макротему, актуальними в межах якої є низка питань. Наголошено на важливості використання з боку журналістів адекватного тезаурусу теми як при написанні матеріалу, так і на етапі збору інформації – під час інтерв'ювання дитини. Наведено поняття, якими варто послуговуватися при розповіді про такі події та їх учасників. Визначено ракурс, з якого найдоцільніше описувати проблему, а також пафос текстів такої тематики. Встановлений алгоритм психологічно і юридично верифіковано, доведено його правомірність.

Сексуальне насильство над дітьми доведено як тему, по-перше, актуальну та популярну в ЗМІ України, по-друге, найскладнішу з-поміж усіх тем, що стосуються дітей, висвітлення якої часто супроводжується нехтуванням журналістської етики та прав дитини. Наведено найбільш резонансні приклади таких порушень, а низький рівень професійних культур комунікації із дітьми в Україні визначено як тенденційне явище. Описано популярні в сучасній міжнародній практиці моделі взаємодії спеціалістів різних галузей, у тому числі представників ЗМІ, із дітьми.

Новизна. Вивчене питання наближає до розв'язання вкрай малодослідженої в українському журналістикознавстві наукової проблеми «журналістика і культура дитинства».

Практичне значення. Результати можуть бути використані при подальших дослідженнях цієї наукової проблеми (теоретично-науковий рівень), а також у розробці навчальних курсів та спецкурсів для студентів спеціальності «Журналістика», професійному самовдосконаленні журналістів (практично-прикладний рівень).

Ключові слова: журналістика, засоби масової інформації, журналістська етика, дитина, сексуальне насильство над дітьми.

I. Вступ

Журналістські матеріали про сексуальне насильство над дітьми доволі часто зустрічаються в засобах масової інформації України. Цю тему розкривають у різних жанрах – від оперативного новинного повідомлення до тривалих телешоу. Будь-яке порушення прав дитини, у тому числі й

передусім сексуальне чи інше насильство, повинно бути в той чи інший спосіб засудженим у ЗМІ. Увагу журналістів до проблеми пояснює хоча би те, що вона, згідно із Законом України «Про інформацію», є предметом суспільного інтересу або ж суспільно необхідною інформацією.

Журналістика як соціальний інститут володіє значним потенціалом позитивного впливу на вирішення проблеми сексуального насильства над дітьми. У дисертації «*Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні*» [23] наголошено на важливій ролі ЗМІ у формуванні «загальносоціальних засад» такого запобігання. Велике значення її авторка, дослідниця Світлана Романцова відводить тематично опосередкованому формуванню громадської думки та відповідних поведінкових ефектів: «Чимало осіб, які вчинили сексуальне насильство щодо дитини, – йдеться у дисертації, – мали шкідливі звички, зокрема пов'язані зі вживанням алкогольних напоїв, наркотичних засобів, під дією яких вдавались до сексуального насильства щодо дитини. Відтак ЗМІ мають активніше формувати альтернативні потреби особистості в отриманні знань, зайнятті спортом, у самоствердженні через навчання, суспільну працю, пропагувати здоровий спосіб життя, а не спонукати до толерантного ставлення до насильства у сучасному суспільстві» [23, с. 143].

Також ЗМІ визнані одним із важливих учасників формування передумов для створення дружніх до дітей міждисциплінарних та міжвідомчих служб (MDIA), призначених професійно працювати з дітьми, які стали жертвами чи свідками насильства. Такого висновку дійшли у процесі тестування моделі *Barnahus* («Барнахус» з ісландської – «Будинок дітей») в Україні 2017 р. Суть *Barnahus* полягає у співпраці різних інституцій, так чи інакше причетних до роботи з дітьми, які пережили насильство чи стали свідками жорстоких дій. *Будинок дітей* функціонує як спеціалізований центр, де дитина, права якої грубо порушено, отримує комплексну допомогу – медичну, психологічну, правову. «(...) Барнахус – це місце, де спеціалісти соціальних служб, поліції, прокуратури, судової медицини, педіатрії та дитячої і підліткової психіатрії можуть радитися і співпрацювати (...)» [27, с. 2], – пояснено у брошурі «*Що таке Барнахус, і як він працює*».

Хоч про участь журналістів у центрах *Barnahus* не йдеться, та для журналістики ця модель доволі цікава. Так, важливим завданням *Будинку дітей* є «запобігти травматизації дітям внаслідок повторних співбесід, які проводять різні служби в різних місцях» та «створити **для проведення слідчих інтерв'ю середовище, дружнє по відношенню до дітей**, яке б знижувало рівень занепокоєння дитини, що, у свою чергу, має вирішальне значення для успішного отримання інформації від дитини» [27, с. 1]. Модель *Barnahus* є відповіддю на результати спеціальних досліджень, які показали, що «(...) **“повторна віктимізація”** може мати навіть згубніші наслідки для дитини, аніж самий епізод жорстокого поводження» [27, с. 1]. Тому в *Будинку дітей*, відповідно до протоколу, у спеціальній кімнаті підготовленим інтерв'юером проводиться одне універсальне інтерв'ю, за яким з кімнати для прослуховування спостерігають причетні спеціалісти (суддя, адвокат з прав дитини, адвокат обвинуваченого, співробітники поліції, прокуратури, соціальної служби із захисту дітей).

Уперше центри *Barnahus* створені 1998 р. в Ісландії виключно для дітей, які могли постраждати від сексуального насильства. На початку 2000-х рр. ідея була втілена у країнах Скандинавії (Швеція, Норвегія, Гренландія, Данія), а цільова аудиторія *Будинків дітей* тепер включала й неповнолітніх, які зазнали інших видів насильства. В Україні така служба запрацювала у Вінницькій області в грудні 2020 р. У 2017 р. готовність України до запровадження моделі міждисциплінарних та міжвідомчих служб досліджували у трьох пілотних регіонах: Львові, Одесі та Донецьку. У виданні «*Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Техніко-економічне обґрунтування тестування моделі Barnahus в Україні*» [7] викладено результати цього дослідження, зокрема, зазначено таке: «Зміни в цій ділянці в інших країнах нерідко ініціювали учасники з широкими можливостями стосовно підвищення обізнаності, обміну знаннями та підтримки публічної дискусії. Публічна дискусія стає особливо потужною, коли ЗМІ, експерти та захисники прав дітей співпрацюють» [7, с. 33]. Дослідження доводить важливість масової комунікації й журналістики зокрема для формування передумов створення *Будинків дітей*, констатує активність українських ЗМІ у висвітленні проблеми насильства над дітьми та наголошує, що «(...) вкрай важливо, щоб інформаційна діяльність регулювалася чіткими етичними стандартами і щоб журналіст проходив тренінги в цілях запобігання стигматизації та повторній травматизації жертв» [7, с. 32].

Схожу до моделі *Barnahus* практику вірменської громадської організації «Суспільство без насильства» описано в уже згаданій дисертації. Там діють т. зв. «групи швидкого реагування на насильство», до яких входять представники правоохоронних органів, соціальні працівники, адвокат, а також журналіст. Дослідниця проблеми запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні С. Романцова позитивно оцінює залучення представників ЗМІ до таких груп: «Як видається, участь журналіста у складі таких спільних груп реагування не є випадковою, адже він забезпечує висвітлення у мас-медіа інформації щодо суспільної небезпечності інциденту в сім'ї, зокрема сексуального насильства щодо дитини, формуючи відтак належну громадянську позицію, суспільну думку щодо неприйнятності проявів насильства в сім'ї. Крім того, у такий

спосіб може забезпечуватися громадський контроль за тим, наскільки злагоджено й професійно відреагували на інцидент спеціально уповноважені суб'єкти впродовж усього "циклу" супроводу інциденту (від оперативності реагування на насильство в сім'ї й до відновлення порушених прав і свобод, зокрема дитини)» [23, с. 166].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Уже згадане дослідження з тестування моделі *Barnahus* в Україні виявило низьку обізнаність фахівців, потенційно залучених до її діяльності, щодо ризику повторного травмування дитини під час проведення інтерв'ю. При висвітленні теми сексуального насильства над дітьми журналістам теж доводиться спілкуватися з неповнолітніми. Питання їх професійності в цих непростих ситуаціях прямо залежить від того, чи має журналістська етика обґрунтовані відповіді щодо проблемних моментів, з якими стикаються журналісти під час розкриття відповідної теми. У цій статті власне йтиметься про те, *чи є проблема морального висвітлення теми сексуального насильства над дітьми питанням документів із журналістської етики, як вони пропонують його розв'язувати, і що лежить в основі відповідних рекомендацій.*

Розв'язання окресленої наукової проблеми потребує застосування таких загальнонаукових методів дослідження, як аналіз, синтез, індукція, абстрагування, а також спеціального в галузі соціальних комунікацій методу – контент-аналізу. Відібрані для вивчення документи проаналізуємо на предмет категорії «сексуальне насильство над дітьми» (чи змістовно тотожної їй), перевірка валідності інформації потребуватиме зіставлення з низкою юридичних та психологічних документів, що й забезпечить наукові висновки.

III. Результати

Журналістські матеріали про насильство над дітьми; норми журналістської етики щодо висвітлення питань, пов'язаних із дітьми; наукові журналістикознавчі дослідження проблем етичного відображення дітей у ЗМІ. Якщо в українському масштабі спробувати охарактеризувати активність кожної з названих ділянок та встановити між ними причинно-наслідковий зв'язок, то послідовність буде такою: кодекси етики є більш чи менш швидкою реакцією відповідальних осіб на аморальне поведіння журналістів із дітьми, а наукове дослідження проблеми перебуває на етапі становлення. (Хоча саме науковці давно повинні актуалізувати її та впливати на вирішення через адекватну підготовку кадрів журналістики в закладах вищої освіти). Так, до прикладу, поштоухом до напрацювання Комітетом із питань свободи слова та інформаційної політики Верховної Ради України наприкінці 2015 р. *Методичних рекомендацій з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації* [14] став випуск програми «Один за всіх» від 30 серпня 2015 р. на телеканалі СТБ. В ефірі цього ток-шоу присутні в студії 10-річна та 14-річна сестри розповідають про сексуальне насильство з боку їхнього батька. Обличчя дітей не приховано, їхні імена не змінено, місце проживання вказано. Розцінюючи це як порушення журналістської етики та українського законодавства й не отримавши очікуваної реакції від Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення, ГО «Телекритика» (тепер – «Детектор медіа») звернулася до Комітету із питань свободи слова та інформаційної політики Верховної Ради України. Вже згадані *Методичні рекомендації з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації* стали результатом експертного обговорення проблеми (з-поміж іншого – на круглому столі «Діти на телебаченні: як висвітлювати й дотримуватися правил», 18 грудня 2015 р.) і були опубліковані в газеті ВРУ «Голос України» 12 січня 2016 р.

Аналіз порушень журналістської етики в названому випуску програми «Один за всіх» провела медіаекспертка ГО «Телекритика» Мар'яна Закусило у статті *«Нацрада проти СТБ: регулятор-імітатор»* [6]. Вона стверджує, що в ефірі «(...) в жодному разі не можна було називати справжніх імен дітей-жертв розбещення та показувати їхніх облич (їх слід було "розмити", заретушувати чи в інший спосіб приховати). Саме так працюють редакції, що керуються професійними та етичними стандартами журналістики» [6, с. 12]. Проблемі інтерв'ювання дітей у студії, в якій перебувало багато незнайомих для них людей, медіаекспертка уваги не приділяла. На цій проблемі наголошено в статті Любов Найдюнової *«Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект»* [16] (обидва тексти увійшли до збірника ГО «Телекритика» *«Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил»* [5], що є спеціальним звітом про експертні обговорення, спричинені згаданим ефіром СТБ). Безпринципне висвітлення в ЗМІ тем, пов'язаних із дітьми, особливо коли йдеться про негативні події із життя неповнолітніх, загрожує їм, згідно з висновками Л. Найдюнової, такими ризиками. *Ризик емоційного враження може бути пов'язаний із відсутністю в дитини досвіду взаємодії з медіями, особливо якщо журналісти у спілкуванні не проявляють обережності. Ризик повторного травмування при згадуванні страшних подій* пояснено так: «(...) якщо дитина переживає шок після нападу, насильства, безпосередньої загрози життю, не можна змушувати докладно й послідовно описувати, що сталося, бо повернення до події в пам'яті актуалізує травму. Особливо обережно треба ставитися до деталізації, що більше деталей пригадає дитина, то більша ймовірність повернення до сильних емоцій» [16, с. 19]. Якщо ці ризики авторка розцінює як короткотермінові, то такі, як *ризик руйнування стосунків у реальному соціальному оточенні дитини внаслідок демонстрації її в медіа* (на-

смішки, знуцання, цькування) та *ризик знецінення дитинства в соціумі* (низька культура дитинства у суспільстві), психолог називає довготривалими.

Описаний ефір телеканалу СТБ можна вважати рубіжним в українській науці про журналістську мораль щодо дітей. Досі роботі журналіста з дітьми як особливим типом медіаперсонажів та вразливою групою населення не приділяли уваги в наукових працях із журналістської етики (потрібно сказати, як і правозахисній журналістиці загалом). Звертаючи увагу на порушення прав дітей у конкретній сім'ї, програма «Один за всіх» стала втіленням журналістського нехтування правами дитини. Цитовані тексти М. Закусило та Л. Найдьонової, як і збірник *«Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил»*, – вагомий науково-практичний вислід цього резонансного ефіру СТБ. З того часу наукова історіографія проблеми поповнилася статтею *«Особливості роботи журналістів із дітьми»* [12] Л. Копилової, Л. Теодорської, Я. Ягнюк та трьома студіями авторки цього дослідження (*«Проблеми журналістської моралі щодо прав дитини»* [4], *«Права дитини та обов'язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей»* [3], *«Дитина як суб'єкт права: українська журналістика у формуванні правосвідомості суспільства щодо дітей»* [2]). Доводиться констатувати, що висвітлення т. зв. «дитячого питання» в ЗМІ досі не набуло системного вивчення в українському журналістскознавстві ні з боку журналістської етики загалом, ані в межах популярного тепер її напряму адвокаційної журналістики.

Корпус міжнародних, зарубіжних та українських документів і з журналістської етики містить чимало окремих положень, рідше частин матеріалів чи спеціалізованих тематичних кодексів щодо врахування інтересів дітей при медіавиробництві. Ідеться як про *захист аудиторії неповнолітніх від шкідливого контенту* (від пропаганди насильства та сексу застерігає Парламентська асамблея Ради Європи у резолюції *«Про етичні принципи журналістики»* [18], від сенсаційного подання насильства – Німецька пресова рада у документі *«Публіцистичні засади (Пресовий кодекс)»* [17]), так і про *«(...) чуйність і тактовність щодо дітей та неповнолітніх, які є джерелами інформації чи героями репортажів»* [24, с. 26] (*Кодекс професійної етики Товариства професійних журналістів, США*). Чеський *Кодекс етики журналіста* [25] та польський *Кодекс журналістської етики Асоціації польських журналістів* [20] закликають, відповідно, врахувати те, що дитина може не розуміти всіх наслідків від участі в масово оприлюдненому матеріалі, а відтак поширювати інформацію, отриману від неповнолітніх, варто виключно за згоди їхніх батьків чи опікунів. *«Редакційні настанови Бі-Бі-Сі»* [21] містять окремий розділ *«Діти»*, в якому політику Корпорації щодо захисту дітей окреслено так: «Благополуччя людини віком до 18 років є нашим першочерговим завданням. Це означає, що їхні інтереси і безпека мають пріоритет перед усіма редакційними вимогами» [21, с. 87]. З позиції забезпечення «найкращих інтересів дитини» (головний концепт Конвенції про права дитини [10]) укладені *«Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей»* [15] Міжнародної федерації журналістів та рекомендації Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) *«Настанови журналістам. Основні принципи для матеріалів про дітей та молодь»* [29]. У контексті досліджуваної проблеми вагомим є таке положення з названого документу МФЖ: «ретельно обмірковувати наслідки оприлюднення будь-яких матеріалів, що стосуються дітей, та зводити до мінімуму можливу шкоду для дітей» [15, с. 51]. Також суттєвим є заклик до масштабного журналістського охоплення т. зв. «дитячого питання» – не кризь призму окремих ситуативних подій, а як системна аналітика процесів, що зумовлюють такі події. Міжнародна федерація журналістів не дає прямих вказівок щодо професійного розкриття в ЗМІ теми сексуального насильства над дітьми, але наполягає «уникати використання сексуалізованих образів дітей» [15, с. 52]. А в *«Редакційних настановах Бі-Бі-Сі»* наголошено: **«Відвертий показ сексу між дітьми і дорослими є протизаконним і не повинен зображатися в будь-який час на будь-якій з наших служб»** [21, с. 79].

З вищеназваних документів проблемі висвітлення сексуального насильства над дітьми в ЗМІ предметно приділено увагу в американському *Кодексі професійної етики Товариства професійних журналістів та Наставах журналістам...* від ЮНІСЕФ. Перший наполягає, що журналісти повинні «не розкривати імен неповнолітніх підозрюваних чи жертв сексуальних злочинів» [24, с. 27], у другому документі йдеться також про неприпустимість візуальної ідентифікації дитини-жертви сексуального насильства чи експлуатації та неповнолітнього винуватця такого злочину.

Проблему регулювання діяльності ЗМІ при висвітленні теми сексуального насильства над дітьми українськими документами із журналістської етики ваша авторка розглядала в статті *«Проблеми журналістської моралі щодо прав дитини»*. «Кожен із національних документів з журналістської моралі більшою чи меншою мірою окреслює межу дозволеного у діяльності журналістів, які пишуть про сексуальні злочини проти дітей, – ідеться у дослідженні. – Це і загальні заклики до уникнення штучної сенсаційності, гарантування конфіденційності у випадку негативних ситуацій в житті дитини, і апеляція до прогнозування ймовірних наслідків поширення інформації, з урахуванням яких і потрібно так чи інакше діяти» [4, с. 36]. Доволі інформативною та вичерпною, хоч і лаконічною, є стаття *Кодексу етики українського журналіста* [8] щодо

т. зв. «дитячого питання»: «Журналіст має бути особливо обережним під час висвітлення питань, пов'язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством» [8].

Настанови медійникам щодо інформування про сексуальне насильство над дітьми містить *Кодекс мовлення* Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [9] та *Методичні рекомендації з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації* Комітету із питань свободи слова та інформаційної політики Верховної Ради України. У першому документі наявна, однак, суттєва суперечність щодо міри розкриття особистої інформації про дитину, так чи інакше залучених до сексуальних злочинів: «У всіх таких випадках інформація про особу може бути розголошена лише після попередньо одержаного схвалення уповноважених органів державної влади» [9], а разом з тим: «Обов'язкове до виконання судове рішення, пов'язане з дітьми / молоддю можна розголошувати, проте не повідомляючи жодної особистої чи іншої інформації, за якою можна зрозуміти їхні персональні дані» [9].

Методичні рекомендації з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації Комітету із питань свободи слова та інформаційної політики ВРУ відзначаються помітною увагою до проблеми повідомлення про насильство над дітьми. Вона детально розкрита в пункті «Щодо дітей, які стали жертвами або свідками злочинів». Тут знаходимо відповіді на два найбільш проблемні питання в контексті висвітлення теми сексуального насильства над дітьми у ЗМІ: про інтерв'ювання неповнолітніх жертв та про міру розкриття їхніх особистих даних у матеріалі.

Дитина як джерело інформації про сексуальне насильство. Журналістам рекомендовано вдаватися до опитування неповнолітніх жертв сексуальних злочинів лише в тих випадках, коли необхідну інформацію неможливо отримати з інших джерел. Це зумовлено тим, що, по-перше, унаслідок пригадування пережитого виникає ризик повторного травмування й, по-друге, є загроза одержати дещо викривлену інформацію з домішкою дитячого сприйняття. Якщо інтерв'ювання дитини-жертви не уникнути, то вести розмову варто, спираючись на визначені законодавством правила допиту неповнолітніх свідків. «Під час опитування дітей-жертв сексуального насильства, – наголошено у документі, – важливо враховувати багато факторів: рівень розвитку дитини, тяжкість сексуального насильства та інформацію, отриману від батьків або інших джерел. При цьому необхідно дотримуватися етично-моральних аспектів цієї процедури, застосовуючи індивідуальний підхід до дитини-жертви, щоб уникнути додаткового психотравмуючого впливу на неї нагадуванням про те, що трапилося» [14, с. 46].

Загрозу стресу під час розмови із журналістами, що можливий навіть безвідносно до теми, але високо ймовірний при обговоренні негативних подій (психолог Л. Найдьонова вдало називає це як *ризик емоційного враження*), Методичні рекомендації ВРУ пропонують нейтралізувати таким чином. Передусім дитині необхідно пояснити, з якою метою буде проводитися бесіда, хто може дізнатися надану інформацію, а також гарантувати те, що розповідати свою історію чи ні, є правом вибору дитини, але в жодному разі не її обов'язком. Інтерв'ювання дитини має відбуватися в спокійній доброзичливій психологічній атмосфері, а також у присутності знайомої повнолітньої людини, якій дитина довіряє й поруч з якою почувається спокійно та в безпеці. Осіб же, «(...) які підозрюються або вчинили жорстоке ставлення або злочин щодо дитини, яка спричиняє негативний вплив на дитину (наприклад, дитина боїться цієї особи)» [14, с. 47], рекомендовано просити покинути студію телепрограми. Якщо цією людиною є батьки дитини, інший член сім'ї чи особа, з якою мешкає неповнолітній, журналісти повинні повідомити дитині, хто опікуватиметься нею в майбутньому.

Дитина як учасник журналістського матеріалу про сексуальне насильство. Одним із пріоритетів документу про журналістську мораль щодо дітей, укладеного комітетом ВРУ, є гарантія повної анонімності дитини, залученої до кримінальної справи, з боку ЗМІ. «Імена та інша інформація, що може викрити / встановити особу малолітньої або неповнолітньої людини, задіяної у кримінальному провадженні як жертва чи свідок, не повинна розголошуватися на будь-якій стадії процесу» [14, с. 47]. Ця норма стосується й журналістського повідомлення про судові рішення в справі. Рекомендовано також слідкувати за тим, щоб інформація, подана в журналістському матеріалі, у поєднанні з даними інших інформаційних ресурсів, не створювала цілісної картини, яка дозволяла би ідентифікувати особу дитини – жертви насильства.

Описані рекомендації мають бути застосовані в тому випадку, коли журналіст отримав згоду на поширення інформації про дитину від її законного представника чи таку надав орган опіки та піклування за місцем проживання дитини (у разі насильства над нею з боку батьків або іншого офіційного представника). «Незалежно від будь-якої згоди, наданої законними представниками, – застерігає документ парламентського комітету, – журналісти мають дбати про фізичний та емоційний стан і гідність дитини, про яку йдеться в журналістському матеріалі. Якщо оприлюд-

нюються відомості, що можуть зашкодити фізичному та емоційному стану й гідності дитини, її обличчя та персональні дані приховуються» [14, с. 46].

Сексуальне насильство, як і будь-яке інше, згідно з Методичними рекомендаціями комітету ВРУ, повинно бути висвітленим у ЗМІ з такого ракурсу: ця подія не є типовою, пересічною; розумний вихід із ситуації, яка склалася, існує; а об'єктивних причин, які призвели до такої події, бути не може. Зайвим, навіть шкідливим, є детальний опис реалізації насильницького злочину. Необхідними, натомість, у відповідному матеріалі є коментарі психолога, юриста, інших експертів, які засуджують насильство та запевняють, що з будь-якої ситуації можна знайти інший, ненасильницький, вихід. Крім того, слід подати телефони довіри та соціальних служб.

«Репортаж про сексуальне насильство над дітьми» [22] та «Як зробити репортаж про сексуальне насильство над дітьми (Рекомендації Our Watch)» [28] – це два зарубіжні документи, – американський та австралійський, відповідно, – які в українському перекладі опубліковано у виданні «Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил». Розробником першого є Національний центр для жертв злочинів (National Center for Victims of Crime), другого – неприбуткова організація Our Watch, мета якої – підвищити рівень обізнаності про насильство над жінками й дітьми та активізувати протидію такому явищу.

У документі американського Національного центру для жертв злочинів «Репортаж про сексуальне насильство над дітьми» засадничим є постулат: «Дитина – це жертва. Участь дитини в насильстві з боку дорослого ніколи не має розглядатися як здійснена за обопільною згодою» [22, с. 38]. Апелюючи до тверджень експертів із соціального захисту дітей про те, що неправдиві звинувачення в сексуальному насильстві над дітьми є рідкістю, документ закликає: «Коли дитина починає розповідати про насильство, ми маємо почати з віри» [22, с. 39]. У репортажах про сексуальне насильство над дітьми рекомендують використовувати чітку лексику: «згвалтування», а не «сексуальні відносини з дитиною», «пригода з неповнолітнім» чи «секс-скандал»; щодо постраждалого послуговуватися поняттям «жертва».

Рекомендації австралійської організації Our Watch розпочинаються з тези про те, що через вдалий репортаж про сексуальне насильство над дітьми можна переконати аудиторію, що ця проблема не тільки її стосується, але кожен може впливати на її вирішення. Фундаментом корисного репортажу є знову ж таки правильна термінологія («сексуальне насильство над дітьми», «дитина, яка стала жертвою сексуального насильства», «людина, яка пережила насильство») як наслідок однозначної позиції журналіста про абсолютну невинність дитини і цілковиту вину кримінальника у злочині.

Повнота інформації, до якої повинен прагнути журналіст, не може бути пріоритетнішою за емоційну та фізичну безпеку дитини-жертви: «Для цього, можливо, знадобиться замовчувати певні подробиці про насильство, – ідеться у документі, – щоби захистити людину, яка пережила його, або анонімність родини, якщо це доречно» [28, с. 40]. Уникати повторної віктимізації рекомендується, вдаючись до письмового варіанта спогадів дитини про сексуальне насильство.

Також журналістам радять ознайомитися із законодавством щодо проблеми, яке може накладати обмеження на розголошення певної інформації; використовувати в матеріалі статистичні дані про сексуальні злочини над дітьми на місцевому, державному чи міжнародному рівні; наводити коментарі громадських експертів, а не лише поліції чи судової влади; надавати контактні дані місцевих служб підтримки (у тому числі для людей, які володіють інформацією про такі злочини). Репортаж про сексуальне насильство не може бути пронизаний сенсаційним пафосом, як і формувати уявлення, що злочинці для жертви є далекими незнайомцями. «Уникайте акценту на “небезпеці від чужого”» [28, с. 40], – наголошено в Рекомендаціях, що супроводжується таким аргументом: «(...) насправді більшість насильств над жертвами були скоєні дорослими, яких вони знали і яким довіряли, і важливо, щоб ви підсумували свій репортаж цим фактом» [28, с. 40].

Проблемі інформування про сексуальне насильство над дітьми в ЗМІ, як одній із найбільш складних тем про дітей, приділено увагу у виданні «Медіа та права дитини. Підручник для журналістів, створений самими журналістами» [13] (рекомендований МФЖ та ЮНІСЕФ для використання з навчальною метою). У ньому зарубіжні журналісти, спираючись на власний досвід, рекомендують, – часто в оригінальній ненав'язливій формі риторичних запитань – як зробити правильний матеріал про сексуальне насильство над дитиною. Багато заувага нагадують вищеописані положення тих чи інших документів і формують такий алгоритм висвітлення проблеми: «Як ви зображуєте дитину, котра піддалася жорстокому поводженню чи експлуатації – жертвою, правопорушником чи людиною, що має права та відчуття власної гідності?» [13, с. 37], «Чи не перебільшено її (історії про сексуальне насильство. – Н. Дз.) “шоковий ефект”, навіть якщо в ньому висвітлюються факти злочинної діяльності та бездіяльності влади?» [13, с. 37], «Чи була надана можливість дітям говорити від власного імені?» [13, с. 37], «Чи могли ваші слова та зображення у будь-якому разі розкрити особу дитини, що стала жертвою насильства?» [13, с. 37], «Як ви гадаєте, яким чином ваш матеріал вплине на долю дітей, про яких ви розповідаєте?», «Чи була створена система підтримки та захисту дітей – героїв розповіді? Чи існує конфіденцій-

ний телефон довіри, куди можна звернутися у випадку жорстокого поводження та експлуатації?» [13, с. 37].

Рекомендації зарубіжних журналістів значно розширюють горизонт теми сексуального насильства над дітьми. Так, це питання можна розкривати не тільки через новини чи репортажі про сексуальні злочини проти дітей. Важливими є статті про судові процеси щодо відповідних кримінальних справ («Чи отримують діти-свідки належний захист та підтримку? Чи не ставляться до них як до злочинців? Чи не завдає їм шкоди процес розслідування?» [13, с. 36]), варті уваги й дослідження масштабів проблеми та ефективності засобів боротьби з нею, включно із зарубіжним досвідом («Використайте дані, що стосуються масштабів сексуального насильства у сім'ях в інших країнах» [13, с. 36]). Також радять актуалізувати теми законодавчої відповіді на втягнення дітей до сексуальних практик, основ встановлення віку початку статевого життя, питання статевого виховання. Врешті, наполягають звернути увагу на таке: «Чи мають можливість усі діти (враховуючи дітей з особливими потребами та дітей, що утримуються під арештом) безпечно повідомляти про насильство, якого вони зазнають у родині, школі, інших закладах?», «Яку підготовку проходять представники міліції, соціальних служб, медичних та освітніх закладів, що розглядають такі заяви? Яким чином дітям забезпечують конфіденційність, захист, підтримку і консультування?» [13, с. 36].

Взаємодоповнюючись, описані вище рекомендації формують алгоритм створення моральних журналістських матеріалів про сексуальне насильство над дітьми, який є юридично правомірним та психологічно достовірним. Так, укладене у 2020 р. спеціалістами від обох названих сфер, видання «*Подолання сексуального насильства щодо дитини: координація дій*» [19] у розділі «*Особливості комунікації з дитиною, яка постраждала від сексуального насильства*» пропонує таку «формулу ефективної взаємодії з дитиною»: «безпечне місце + безпечний дорослий = дитина у безпеці» [19, с. 16], де другий «доданок» означає емпатичного співрозмовника. Одна з провідних польських дослідниць у галузі прав дитини, авторка «порадника для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих» «*Як опитувати дитину*» [1] Аліція Будзинська визначає чотири групи психологічних чинників, які впливають на зміст та форму розповіді дитини про насильство, свідком чи жертвою якого вона стала. Щодо «**умов відтворення свідком інформації**, з урахуванням рис особи, яка здійснює опитування та аналізує й оцінює показання» [1, с. 6], що, власне, і є одним із цих чинників, А. Будзинська висловлює декілька нетрадиційних поглядів (наприклад, «міфом» авторка порадника вважає те, що присутність когось із батьків чи рідних при розмові з дитиною позитивно впливає на її емоційний стан, а відтак і на перебіг розмови). А сексуальне насильство польська дослідниця визначає найскладнішою з подій, про які тільки можна вести бесіду з дитиною, адже воно є не лише вкрай травматичним, а й абсолютно незрозумілим для малолітнього інтерв'ююваного: «(...) ці події викликають у дитини почуття провини, сором, самозвинувачення і соціальне нехтування та засудження. Отже, слід враховувати обмежену свободу висловлювань щодо даної теми і перекручення, в основі яких лежить захист власної репутації» [1, с. 10]. Предмет розмови, чи то «характер події», А. Будзинська теж визначає як одну з категорій, які варто враховувати при опитуванні малолітніх. А дві останні групи чинників, згідно з її концепцією, – «індивідуальні особливості свідка» (тут вік дитини, його відносини з кривдником та ін.), й «умови створення та збереження інформації про події» [1, с. 6] (обставини, за яких жила дитина з моменту насильства до етапу ведення розмови про ці події).

Рекомендації щодо морального висвітлення в ЗМІ теми сексуального насильства над дітьми укладено на міцному юридичному підмурівку. Базові і них, як-от про дозвіл на розмову з дитиною від її батьків, офіційних представників чи органу опіки та піклування, повну конфіденційність дитини та пріоритет її гідності й інтересів загалом, юридично обґрунтовано в статті Центру демократії та верховенства права «*Чи правомірно брати коментар у дитини або що слід знати журналісту?*» [26] від 20 жовтня 2020 р. Варто зачитувати такі фрагменти цього тексту: «Отримання згоди недостатньо для здійснення запису коментаря. Перш за все, журналісти мають дбати про фізичний та емоційний стан дітей, а також про їхнє право на гідність» [26], «Якщо журналіст бере коментар у жертви або свідка кримінального правопорушення, він має подбати про конфіденційність неповнолітньої особи та забезпечити її анонімність. Наприклад, знімати в темній кімнаті, записувати виключно голос або накласти фільтри на зображення. Журналіст не повинен розголошувати ім'я та інші відомості, що можуть викрити неповнолітнього» [26]. Такий підхід відповідає вимогам укладеної у 2007 р. *Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства* [11], що теж відома як Лансаротська конвенція (догівір чинний з 2010 р.). Усебічний захист дітей, які постраждали від сексуальних злочинів, є одним із пріоритетів документа. Згідно з Конвенцією, «(...) надважливо, щоб кількість опитувань дітей (ідеться передусім про процедури правосуддя. – Н. Дз.), які стали жертвою насильства, була обмеженою; опитування повинні здійснюватися у прилаштованому для цих цілей приміщенні, особами спеціально підготовленими для цих цілей» [11].

IV. Висновки

Сексуальне насильство над дітьми – це одна з найбільш складних тем у роботі журналіста. З одного боку, журналістика не має залишатися осторонь такого жахливого й доволі поширеного в усьому світі явища, з іншого – стикається з низкою моральних обмежень, пов'язаних із джерелами та методами збору інформації (інтерв'ювання мало- й неповнолітніх жертв є небажаним) і повнотою інформації (персональні дані таких дітей розкривати не можна). Оптимальніше для журналіста, згідно з нормами журналістської етики, скористатися опосередкованими й додатковими джерелами інформації, а не опитувати першоджерела – самої дитини-жертви. У той чи інший спосіб та дитина повинна бути почутою, а проблема – набути масового розголосу без ідентифікації потерпілого.

Комунікація журналістів із дітьми-жертвами сексуальних злочинів є однією з найважливіших складових умовного алгоритму журналістської етики з висвітлення в ЗМІ теми сексуального насильства над неповнолітніми. Від її правильної організації залежить не тільки результат розмови, а й психічний стан дитини, що взаємопов'язано. Зважаючи, очевидно, на психологічний факт, що внаслідок непрофесійного опитування дитини, яка пережила насильство, вона може бути травмована такими діями ще більшою мірою, відповідні документи із журналістської етики чи окремі їх положення змістовно суголосні з психологічними настановами щодо спілкування з дітьми-жертвами. Та якщо журналістська етика приділяє увагу пафосу інтерв'ювання дитини, то такий аспект процедури, як місце її проведення (на важливості цього наголошено й у психологічних дослідженнях, і в самій Лансаротській конвенції щодо здійснення правосуддя), не прописано у відповідних документах.

Українські, закордонні та міжнародні документи із журналістської етики, в яких більшою чи меншою мірою, прямо чи опосередковано описано методи висвітлення в ЗМІ теми сексуального насильства над дітьми, містять положення, передусім зорієнтовані на новинну журналістику та репортажистику. Опитування дитини, яка стала жертвою сексуального насильства, не можна проводити без попередньо отриманої згоди уповноважених на це осіб, воно повинно відбуватися в умовах, за яких дитина відчуватиме себе в безпеці, а оприлюднена інформація не міститиме відомостей, які можуть мати будь-які негативні наслідки для дитини. Із таких трьох основних кроків і складається алгоритм журналістської етики щодо теми сексуального насильства над дітьми, який є як психологічно, так і юридично коректним. Варто наголосити, що розбіжності документів майже відсутні, незначні або ж взаємодоповнюють скеровані в напрямі пріоритету конкретної дитини над інтересом суспільства, а проблема насильства (іноді навіть конкретно сексуального) – чи не найважливіша в межах аспекту журналістської етики щодо дітей. Порівнюючи із закордонними чи міжнародними документами, українська журналістська етика не поступається в повноті покровокого розкриття проблеми. А за використання всіх наявних джерел водночас формується цілісне уявлення не лише про правильне висвітлення теми сексуального насильства як окремих доконаних фактів (від влучної термінології до важливих акцентів), але і про неоднорідність журналістських важелів впливу на вирішення проблеми (матеріали на її випередження).

З огляду на те, що проведення інтерв'ю з дитиною, яка стала жертвою насильства, є найслабшою ланкою журналістської етики в контексті вищедослідженого питання (конкретні методичні рекомендації відсутні, вимоги до місця проведення розмови не прописані), а для міждисциплінарної історіографії характерні певні розбіжності щодо цієї проблеми, науковці зобов'язані приділити їй належну увагу.

Список використаної літератури

1. Будзинська А. Як опитувати дитину: Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / передмова до укр. вид. Ганни Христової. 64 с. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_opytuvaty_dytyuny.pdf (дата звернення: 12.08.2021).
2. Дзьомба Н. Дитина як суб'єкт права: українська журналістика у формуванні правосвідомості суспільства щодо дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Журналістські науки* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 4. С. 27–34.
3. Дзьомба Н. Права дитини та обов'язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Журналістські науки* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 3. С. 110–121.
4. Дзьомба Н. Проблеми журналістської моралі щодо прав дитини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Журналістські науки* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 896. С. 33–40.
5. Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. Київ, 2016. 48 с. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
6. Закусило М. Нацрада проти СТБ: регулятор-імітатор. *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : спеціальний звіт* / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової,

- Д. Дуцик. Київ, 2016. С. 10–13. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 01.08.2021).
7. Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Техніко-економічне обґрунтування тестування моделі Barnabus в Україні : звіт про дослідження Ради Європи у рамках проекту «Боротьба з насильством щодо жінок та дітей в Україні» (2017 р.). 2018. 77 с. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-5-ua-web/16807874dc.pdf> (дата звернення: 17.08.2021).
 8. Кодекс етики українського журналіста. *Комісія з журналістської етики* : сайт. URL: <http://www.cje.org.ua/ua/code> (дата звернення: 13.08.2021).
 9. Кодекс мовлення. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*. 2015. URL: https://ms.detector.media/media_law/government/natsrada_oprilyudnila_proekt_kodeksu_movlennya_yakiy_proponue_pidpisati_movnikom/ (дата звернення: 17.08.2021).
 10. Конвенція ООН про права дитини : електрон. підручник. 49 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
 11. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: *Лансаротська конвенція*. URL: <https://rm.coe.int/prems-095619-ukr-2576-lanzarote-convention-leaflet-web-a5-1-/168096674b> (дата звернення: 01.08.2021).
 12. Копилова Л., Теодорська Л., Ягнюк Я. Особливості роботи журналістів із дітьми. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 12. С. 86–90.
 13. Медіа та права дитини: посібник для журналістів, створений самими журналістами. *MediaWise; МГО «Інтерньюз Україна»*. 2009. 64 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
 14. Методичні рекомендації з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації, ухвалені Комітетом з питань свободи слова та інформаційної політики. *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил* : спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. Київ, 2016. С. 42–48. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 13.08.2021).
 15. Міжнародна федерація журналістів (МФЖ). Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей. Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами. *MediaWise; МГО «Інтерньюз Україна»*. 2009. С. 51–52. URL: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf (дата звернення: 19.08.2021).
 16. Найдьонова Л. Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект. *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил* : спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред.: Н. Лигачової, Д. Дуцик. Київ, 2016. С. 14–22. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
 17. Німеччина. Публіцистичні засади (Пресовий кодекс). *Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту* / авт. кол. ; за ред. В. П. Мостового, В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. С. 41–43.
 18. Парламентська асамблея Ради Європи. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики». *Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту* / авт. кол. ; за ред. В. П. Мостового, В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. С. 18–24.
 19. Подолання сексуального насильства щодо дитини: координація дій. Інформація для спеціалістів / упоряд. : Т. Бугаєць, О. Ковальова, Н. Пашко. 2020. 31 с. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhenya_dl/Against_sexual_abuse_19_12_25.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
 20. Польща. Кодекс журналістської етики Асоціації польських журналістів (SDP). *Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту* / авт. кол. ; за ред. В. П. Мостового, В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. С. 48–51.
 21. Редакційні настанови Бі-Бі-Сі. С. 239. URL: https://www.nrada.gov.ua/uploads/BBC_Guidelines_Ukr (дата звернення: 13.08.2021).
 22. Репортаж про сексуальне насильство над дітьми. *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : спеціальний звіт* / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. Київ, 2016. С. 38–39. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
 23. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2018. 244 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1804/dismukanovr.pdf> (дата звернення: 17.08.2021).
 24. США. Кодекс професійної етики Товариства професійних журналістів (SPJ). *Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту* / авт. кол. ; за ред. В. П. Мостового, В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. С. 24–28.
 25. Чехія. Кодекс етики журналіста. *Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту* / авт. кол. ; за ред. В. П. Мостового, В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. С. 51–54.

26. Чи правомірно брати коментар у дитини або що слід знати журналісту? *Центр демократії та верховенства права*. 2020. 5 жовтня. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/komentar-u-dytyny/> (дата звернення: 17.08.2021).
27. Феліція Ніка. Що таке Барнахус, і як він працює?: огляд. 2016. 3 с. URL: https://childhub.org/sites/default/files/attachments/shcho_take_barnahus_i_yak_vin_pracyuie_.pdf (дата звернення: 15.08.2021).
28. Як зробити репортаж про сексуальне насильство над дітьми (Рекомендації Our Watch). *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : спеціальний звіт / ГО «Телекритика»*; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. Київ, 2016. С. 40–41. URL: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf (дата звернення: 13.08.2021).
29. Ethical reporting guidelines : Key principles for responsible reporting on children and young people. *UNICEF for every child*. URL: <https://www.unicef.org/media/reporting-guidelines> (date of request: 17.08.2021).

References

1. Budzyn's'ka, A. *Yak opytuvaty dytynu: Poradnyk dlia fakhivtsiv, iaki berut' uchast' v opytuvanni malolitnikh svidikiv ta poterpilykh* [How to interview a child: A guide for professionals involved in interviewing juvenile witnesses and victims]. Retrieved from https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_opytuvaty_dytyny.pdf [in Ukrainian].
2. Dzomba, N. (2020). Dytyna iak sub'iekt prava: ukrains'ka zhurnalistyka u formuvanni pravosvidomosti suspil'stva schodo ditej [Child as a subject of right: Ukrainian journalism in the formation of social awareness for children]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika». Serii: Zhurnalists'ki nauky: zb. nauk. pr.*, 4, 27–34 [in Ukrainian].
3. Dzomba, N. (2019). Prava dytyny ta obov'iazky zhurnalista: iurydyчне pidgruntia moral'nykh norm zhurnalistyky pro ditej [The rights of the child and the duties of the journalist: the legal basis for the moral norms of journalism about children]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika». Serii: Zhurnalists'ki nauky: zb. nauk. pr.*, 3, 110–121 [in Ukrainian].
4. Dzomba, N. (2018). Problemy zhurnalists'koi morali schodo prav dytyny [Problems of journalistic morals regarding the rights of the child]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika». Serii: Zhurnalists'ki nauky: zb. nauk. pr.*, 896, 33–40 [in Ukrainian].
5. Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl : Spetsial'nyj zvit [Children in the media: how to cover and follow the rules]. (2016). Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tcontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].
6. Zakusylo, M. (2016). Natsrada proty STB: rehuliator-imitator [Natsrada against STB: regulator-imitator]. *Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl: Spetsial'nyj zvit*. Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tcontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].
7. Zakhyst ditej vid seksual'noi ekspluatatsii ta seksual'noho nasyll'stva: Tekhniko-ekonomichne obgruntuvannia testuvannia modeli Barnahus v Ukraini: zvit pro doslidzhennia Rady Yevropy u ramkakh proektu «Borot'ba z nasyll'stvom schodo zhinok ta ditej v Ukraini» (2017 r.). (2018). [Protecting Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence: A Feasibility Study for Testing the Barnahus Model in Ukraine]. Retrieved from <https://rm.tsoe.int/tsvavgu-ian2018-5-ua-veb/16807874dts> [in Ukrainian].
8. Kodeks etyky ukrains'koho zhurnalista [Code of ethics of the Ukrainian journalist]. Retrieved from <http://vvv.tsje.org.ua/ua/tsode> [in Ukrainian].
9. Kodeks movlennia [Broadcasting Code]. (2015). Retrieved from https://ms.detetstor.media/media_lav/government/natsrada_opriliudnila_proekt_kodeksu_movlennia_iakiy_proponue_pidpisati_movnikam/ [in Ukrainian].
10. Konventsiiia OON pro prava dytyny [UN Convention on the Rights of the Child]. Retrieved from https://vvv.unitef.org/ukraine/ukr/tsonvention_small_final.pdf [in English].
11. Konventsiiia Rady Yevropy pro zakhyst ditej vid seksual'noi ekspluatatsii ta seksual'noho nasyll'stva: Lansarots'ka konventsiiia [Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse: Lanzarote Convention]. Retrieved from <https://rm.tsoe.int/prems-095619-ukr-2576-lanzarote-tsonvention-leaflet-veb-a5-1-1/168096674b> [in Ukrainian].
12. Kopylova, L., Teodors'ka, L. & Yahniuk, Ya. (2017). Osoblyvosti roboty zhurnalistiv iz dit'my [Features of journalists' work with children]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Sotsial'ni komunikatsii: zb. nauk. pr.*, 12, 86–90 [in Ukrainian].
13. Media ta prava dytyny: Posibnyk dlia zhurnalistiv, stvorenyj samymy zhurnalistamy [Media and the Rights of the Child: A Handbook for Journalists created by journalists themselves]. (2009). Retrieved from https://vvv.unitef.org/ukraine/1329-mediachildriht_ukr.pdf [in Ukrainian].
14. Metodychni rekomendatsii z pytan' dotrymannia prav dytyny zasobamy masovoi informatsii, ukhvaleni Komitetom z pytan' svobody slova ta informatsijnoi polityky [Guidelines on the observance of children's rights by the media, approved by the Committee on Freedom of Speech and Information Policy]. (2016). *Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl: Spetsial'nyj zvit*. Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tcontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].

15. Mizhnarodna federatsiia zhurnalistiv (MFZh). Normy ta pryntsyipy vysvitlennia u media pytan', scho stosuiut'sia ditej [International Federation of Journalists (IFJ) [Norms and principles of media coverage of issues related to children]. (2009). *Media ta prava dytyny. Posibnyk dlia zhurnalistiv, stvorenyj samymy zhurnalistamy*. Retrieved from https://vww.unitsef.org/ukraine/1329-mediachildriht_ukr.pdf [in Ukrainian].
16. Najd'onova, L. (2016). Yak zakhystyty dytynu v mediaprostori: psykholohichnyj aspekt [How to protect a child in the media space: the psychological aspect]. *Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl: spetsial'nyj zvit*. Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tsontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].
17. Nimechchyna. Publitsystychni zasady (Presovij kodeks) [Germany. Journalistic principles (Press Code)]. (2014). *Zhurnalisty'ka etyka: Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnoho ispytu*. Kyiv: TzOV «ZN UA» [in Ukrainian].
18. Parlaments'ka asambleia Rady Yevropy. Rezoliutsiia 1003 (1993) «Pro etychni pryntsyipy zhurnalistyky» [Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution 1003 (1993) «On the ethical principles of journalism»]. (2014). *Zhurnalisty'ka etyka: Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnoho ispytu*. Kyiv: TzOV «ZN UA» [in Ukrainian].
19. Podolannia seksual'noho nasytstva schodo dytyny: koordynatsiia dij. Informatsiia dlia spetsialistiv [Overcoming child sexual abuse: coordination. Information for specialists]. (2020). Retrieved from https://restsentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhenia_dl/Against_sekhual_abuse_19_12_25.pdf [in Ukrainian].
20. Pol'scha. Kodeks zhurnalisty'koi etyky Asotsiatsii pol's'kykh zhurnalistiv (SDP) [Poland. Code of Journalistic Ethics of the Association of Polish Journalists (SDP)]. (2014). *Zhurnalisty'ka etyka: Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnoho ispytu*. Kyiv: TzOV «ZN UA» [in Ukrainian].
21. Redaktsijni nastanovy Bi-Bi-Si [BBC Editorial Guidelines]. Retrieved from https://vww.nrada.gov.ua/uploads>BBTs_Guidelines_Ukr [in English].
22. Reportazh pro seksual'ne nasytstvo nad dit'my [Report on sexual abuse of children]. (2016). *Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl: Spetsial'nyj zvit*, Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tsontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].
23. Romantsova, S. V. (2018). *Zapobihannia seksual'nomu nasytstvu schodo ditej v Ukraini* [Prevention of sexual violence against children in Ukraine]. (Candidate's thesis). Lviv. Retrieved from <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1804/dismukanovr.pdf> [in Ukrainian].
24. SShA. Kodeks profesijnoi etyky Tovarystva profesijnikh zhurnalistiv (SPJ) [USA. Code of Professional Ethics of the Society of Professional Journalists (SPJ)]. (2014). *Zhurnalisty'ka etyka: Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnoho ispytu*. Kyiv: TzOV «ZN UA» [in Ukrainian].
25. Chekhiiia. Kodeks etyky zhurnalista [Czech Republic. Code of Ethics for Journalists]. (2014). *Zhurnalisty'ka etyka: Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnoho ispytu*. Kyiv: TzOV «ZN UA» [in Ukrainian].
26. Chy pravomirno braty komentar u dytyny abo scho slid znaty zhurnalistu? [Is it legal to comment from a child or what should a journalist know?]. (2020). Retrieved from <https://tsedem.org.ua/tsonconsultations/komentar-u-dytyny/> [in Ukrainian].
27. Scho take Barnahus, i iak vin pratsiuie? [What is Barnachus and how does it work?]. (2016). Retrieved from https://childhub.org/sites/default/files/attachments/shcho_take_barnahus_i_iaak_vin_pratsiuie_.pdf [in Ukrainian].
28. Yak zrobyty reportazh pro seksual'ne nasytstvo nad dit'my (rekomentatsii our vatch) [How to report sexual abuse of children (Our Watch Recommendations)]. (2016). *Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl: Spetsial'nyj zvit*, Kyiv. Retrieved from http://ms.detetstor.media/tsontent/files/deti_v_media_veb_nev.pdf [in Ukrainian].
29. Ethical reporting guidelines: Key printsiplis for responsible reporting on children and young people. *UNICEF for every child*. Retrieved from <https://vww.unitsef.org/media/reporting-guidelines> [in English].

Стаття надійшла до редакції 30.08.2021.

Received 30.08.2021.

Dzomba N. Coverage of the Topic of Sexual Violence Against Children in the Media as a Problem of Journalistic Ethics

Purpose of the study. *The purpose of the study is to outline the algorithm(s) of media coverage of the topic of sexual violence against children, prescribed in certain documents on journalistic ethics; and to establish the level of psychological and legal correctness of these moral imperatives. The tasks, respectively, are to analyze the codes of journalistic ethics to regulate the activities of journalists in covering the topic of sexual violence against minors, compare the provisions of relevant documents, and finally conduct legal and psychological verification of ethical recommendations.*

Research methodology. *Scientific work was carried out mainly through the use of content analysis as a special scientific method of research in the field of social communications, as well as a number of general scientific methods: analysis, synthesis, induction, abstraction.*

Results. The author's attention is focused on the problem of moral coverage in the media of sexual violence against children. To solve it, international, foreign and Ukrainian documents on journalistic ethics were analyzed for the presence and content of provisions on the work of journalists on topics related to children in general and sexual crimes against them in particular. The most problematic points that correspondents face when covering the relevant problem in news or reports are identified. The ethical mechanism of moral behavior of a journalist in such situations is revealed.

Based on a number of studied documents on journalistic ethics, a holistic algorithm of moral reporting in the media about sexual abuse of children is outlined. Attention is paid to uninformative gaps in its structure.

The problem of sexual crimes against children is presented as a macro-theme, within which a number of issues are relevant. The importance of journalists using an adequate thesaurus of the topic both during the writing of the material and at the stage of gathering information - during the interview of the child was emphasized. The concepts that should be used during telling about such events and their participants are given. The perspective from which it is most expedient to describe a problem, and also pathos of texts of such subjects is defined. The established algorithm is psychologically and legally verified, its legitimacy is proved.

Sexual abuse of children has been proven to be, firstly, relevant and popular in the Ukrainian media and, secondly, is the most difficult of all child-related topics, which is often accompanied by neglect of journalistic ethics and children's rights. The most resonant examples of such violations are given, and the low level of professional cultures of communication with children in Ukraine is defined as a tendency phenomenon. Models of interaction of specialists of various branches, including mass media representatives, with children, which are popular in the modern international practice, are described.

Novelty. The studied question approaches the solution of the extremely little-studied scientific problem in Ukrainian journalism «journalism and childhood culture».

Practical value. The results can be used in further research of this scientific problem (theoretical and scientific level), as well as in the development of training courses and special courses for students majoring in «Journalism», professional self-improvement of journalists (practical and applied level).

Key words: journalism, mass media, journalistic ethics, child, sexual abuse of children.

Дзьомба Н. М. Освещение темы сексуального насилия над детьми в СМИ как проблема журналистской этики

Цель исследования – определить алгоритм(-ы) освещения в СМИ темы сексуального насилия над детьми, прописанный(-е) в тех или иных документах по журналистской этике; а также установить уровень психологической и правовой корректности этих моральных императивов. Задачами, соответственно, являются анализ кодексов журналистской этики на предмет регулирования деятельности журналистов при освещении темы сексуального насилия над несовершеннолетними, сравнение соответствующих документов, проведение правовой и психологической верификации этических рекомендаций.

Методология исследования. Научная работа осуществлялась преимущественно с применением контент-анализа как специального научного метода исследования в области социальных коммуникаций, а также ряда общенаучных методов: анализа, синтеза, индукции, абстрагирования.

Результаты. Внимание сконцентрировано на проблеме нравственного освещения в средствах массовой информации темы сексуального насилия над детьми. Для ее решения международные, зарубежные и украинские документы по журналистской этике проанализированы на предмет наличия и содержания сведений о работе журналистов над темами, которые касаются детей вообще и сексуальных преступлений в отношении к ним в частности. Определены наиболее проблемные моменты, с которыми сталкиваются корреспонденты, освещая соответствующую проблему в новостях или репортажах. Раскрыт этический механизм нравственного поведения журналиста в таких ситуациях.

На основе ряда изученных документов по журналистской этике обозначен целостный алгоритм нравственного информирования в СМИ о сексуальном насилии над детьми. Обращено внимание на малоинформативные места-лакуны в его структуре.

Проблему сексуальных преступлений в отношении детей представлено как макротему, актуальным в рамках которой является ряд вопросов. Подчеркнута важность использования со стороны журналистов адекватного тезауруса темы как при написании материала, так и на этапе сбора информации – во время интервьюирования ребенка. Приведены понятия, которыми следует пользоваться при рассказе о таких событиях и их участниках. Определен ракурс, в котором целесообразно описывать проблему, а также пафос текстов такой тематики. Установленный алгоритм психологически и юридически верифицирован, доказана его правомерность.

Сексуальное насилие над детьми представлено как тему, во-первых, актуальную и популярную в СМИ Украины и, во-вторых, сложнейшую из всех тем, касающихся детей, освеще-

ние которой часто сопровождается пренебрежением журналистской этики и прав ребенка. Приведены наиболее резонансные примеры таких нарушений, а низкий уровень профессиональных культур коммуникации с детьми в Украине определен как тенденциозное явление. Описаны популярные в современной международной практике модели взаимодействия специалистов различных отраслей, в том числе и представителей СМИ, с детьми.

Новизна. Изучение вопроса приближает к решению крайне малоисследованной в украинском журналистиковедении научной проблемы «журналистика и культура детства».

Практическое значение. Результаты могут быть использованы при последующих исследованиях этой научной проблемы (теоретико-научный уровень), а также в разработке учебных курсов и спецкурсов для студентов специальности «Журналистика», профессиональном самосовершенствовании журналистов (практически-прикладной уровень).

Ключевые слова: журналистика, средства массовой информации, журналистская этика, ребенок, сексуальное насилие над детьми.